

ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΜΑΧΕΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Χάρις Χαραλάμπους
Συμβουλευτική Ψυχολόγος

Passion Creativity Growth

www.withcharis.com

Εισαγωγή

Αμέτρητες είναι οι περιπτώσεις ανθρώπων που δημιούργησαν σχέση, απέκτησαν παιδιά μαζί και κάποια στιγμή αποφάσισαν να χωρίσουν, για πολλούς και διάφορους λόγους. Υπό κανονικές συνθήκες, η απόφαση αυτή, αν τύχει συνετής διαχείρισης, μπορεί να αφήσει το λιγότερο πιθανό αρνητικό αντίκτυπο πάνω στους πρώην συντρόφους και τα παιδιά τους.

Εισαγωγή

Τι γίνεται, όμως όταν η διαδικασία του χωρισμού εκτροχιαστεί, οδηγώντας τους γονείς σε έντονες νομικές διαμάχες με επίκεντρο τα παιδιά;

Ένα από τα συχνά συμπτώματα της διαμάχης είναι η φυσική και ψυχολογική απομάκρυνση των παιδιών από το γονέα με τον οποίο δεν διαμένουν πια.

Εισαγωγή

Υπάρχουν συγκεκριμένα δεδομένα (π.χ. αντιδράσεις, συμπεριφορές, συναισθήματα) που δύναται να παρουσιαστούν σε νομικές υποθέσεις όπου οι αντιπαλόμενοι γονείς διεκδικούν φύλαξη, φροντίδα ή πρόγραμμα επικοινωνίας με τα παιδιά τους και για τα οποία μας διαφωτίζουν τόσο η επαγγελματική εμπειρία όσο και η εκτενής διεθνής βιβλιογραφία και επιστημονική έρευνα που αφορούν θέματα διαζυγίου και γονικής μέριμνας.

Μακρόχρονη διαδικασία

Ο χωρισμός ενός ζευγαριού με παιδιά είναι μια μακρόχρονη και ψυχοφθόρα διαδικασία όταν υπάρχουν διαμάχες (φανερές και μη, σαφείς και μη) μεταξύ των γονέων, καθότι αυτές επηρεάζουν όχι μόνο τη ψυχολογική κατάσταση των ιδίων αλλά και των παιδιών τους, όπως και άλλων μελών της εκτεταμένης οικογένειάς τους (π.χ. παππούδες, ξαδέλφια, θείους, κλπ).

Παράγοντας ψυχικής υγείας των παιδιών

Η παρουσία ή απουσία διαφωνιών και συγκρούσεων μεταξύ των γονέων την περίοδο που ακολουθεί το χωρισμό (βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα) είναι ένας από τους πιο σταθερούς ενδεικτικούς παράγοντες για την επιδείνωση ή την ευημερία της ψυχικής υγείας των παιδιών τους. Με άλλα λόγια, τα παιδιά προσαρμόζονται καλύτερα σε ένα χωρισμό αν οι γονείς τους αποφεύγουν τις μεταξύ τους συγκρούσεις.

Δεν διαλύει, αλλάζει

Ένας χωρισμός/διαζύγιο δεν διαλύει μια συντροφική σχέση, απλώς την αλλάζει. Για δύο ανθρώπους που έχουν αποκτήσει παιδί μαζί η συνεργασία είναι απαραίτητη, αν θέλουν το παιδί τους να μεγαλώσει χωρίς συναισθηματικά τραύματα και ελλείψεις.

Ο δεσμός που παραμένει

Τα παιδιά τείνουν να μπαίνουν περισσότερο στη μέση των συγκρούσεων των γονέων τους μετά το χωρισμό, όχι μόνο λόγω των νομικών και οικονομικών ζητημάτων που πρέπει να επιλυθούν αλλά γιατί αποτελούν ένα από τους λίγους δεσμούς που δίνουν σε δύο θυμωμένους πρώην συντρόφους την ευκαιρία να τσακωθούν και να εκτονώσουν το θυμό τους.

Εξιλαστήρια Θύματα

Ειδικά στην περίπτωση των μοναχοπαιδιών, η προσοχή και η εχθρότητα μεταξύ των γονέων συγκεντρώνεται όλη πάνω τους. Καθώς είναι ανίσχυρα, τα παιδιά αποτελούν ιδανικά εξιλαστήρια θύματα της δυστυχίας και απογοήτευσης των γονιών τους.

Να εξαφανιστεί

Ως απόγονοι ενός μισητού πρώην συντρόφου, τα παιδιά αντανακλούν ιδιότητες και χαρακτηριστικά που υποσυνείδητα ενοχλούν τον άλλο γονιό. Συχνά, όπου υπάρχουν προστριβές μετά το χωρισμό, οι χωρισμένοι γονείς ζητούν, αν είναι δυνατό, να εξαφανιστεί ο/η πρώην συντροφός τους από τη ζωή τους.

‘Αρνηση της αλήθειας των άλλων

Συνήθως υπάρχουν διαφωνίες και αποκλίσεις στον τρόπο που παρουσιάζονται τα γεγονότα από δύο πρώην συντρόφους. Αυτό αποτελεί ένδειξη της δυσκολίας των γονέων να δει ο ένας την «αλήθεια» του άλλου, ένδειξη αποπροσωποποίησης της άλλης πλευράς με στόχο την προσωπική νίκη και την ήττα της άλλης πλευράς και ένδειξη δυσκολιών στη μεταξύ τους επικοινωνία ακόμη και πριν τη διάλυση της σχέσης τους.

Αστάθεια στις σχέσεις του παιδιού με συγγενείς

Συχνά μετά το χωρισμό, παρατηρείται απομάκρυνση και αστάθεια στη σχέση των παιδιών που παραμένουν υπό τη φύλαξη και φροντίδα ενός γονέα με τον γονέα που δεν έχει τη φύλαξη τους, και που συνήθως είναι ο πατέρας. Αστάθεια παρατηρείται και στη σχέση του παιδιού με τους συγγενείς του γονέα αυτού.

Θυμός αποξενωμένου γονέα

Είναι συχνό φαινόμενο ο γονέας που στερείται επικοινωνίας με το παιδί του να θεωρεί ότι το παιδί τυγχάνει πλύσης εγκεφάλου εναντίον του/της από το γονέα που έχει τη φύλαξη του παιδιού και από άλλα άτομα που περιβάλλουν το παιδί. Ενώ δεν αποκλείεται να συμβαίνει αυτό, ο συνεχιζόμενος θυμός του αποξενωμένου γονέα, ακόμη κι αν θεωρηθεί δικαιολογημένος, μπορεί να μολύνει τις σκέψεις του γονέα για το παιδί, κάνοντας το λάθος να το θεωρεί προέκταση του «αντίπαλου στρατοπέδου».

Διπλά μηνύματα

Η (άμεση και έμμεση) απαίτηση τα παιδιά να διαλέξουν «στρατόπεδο» είναι εξαιρετικά αθέμιτη και καταπατεί κατάφορα τα δικαιώματά τους. Το ίδιο ισχύει και το να δίδονται διπλά μηνύματα στα παιδιά, που από τη μια, θεωρητικά, στηρίζουν την επαφή με τον άλλο γονιό και από την άλλη, σε πρακτικό επίπεδο, την πολεμούν.

Συναισθηματικό βάρος

Πολλά παιδιά αισθάνονται συνεχιζόμενη αμηχανία και δυστυχία μετά το χωρισμό των γονέων τους και δεν επιθυμούν να απαντούν σε ερωτήματα των γύρω τους (συμπεριλαμβανομένων των φίλων τους) για τους γονείς τους. Μπορεί να αποφεύγουν να θέσουν ερωτήματα που έχουν και να τα κρατούν μέσα τους, ειδικά όταν νιώθουν ότι μπορεί να πληγώσουν τους γονείς. Μπορεί ακόμη να γίνουν και «ανυπόφορα» προς τον ένα ή και τους δύο γονείς, χωρίς όμως αυτό να φανερώνει τα όσα περνούν συναισθηματικά.

Συναισθηματικό βάρος

Τα παιδιά δύναται να παρουσιάσουν αμφιθυμικά και αντικρουόμενα συναισθήματα απέναντι στον γονέα που έφυγε από το σπίτι. Είναι πιθανό να δυσκολευτούν να αφήσουν τον εαυτό τους να νιώσει ή/και να εκφράσει τη λύπη τους για το χωρισμό και να αισθάνονται παγωμένα και αμήχανα απέναντι στους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας.

Συναισθηματικό βάρος

Η ύπαρξη των αντιπαραθέσεων των γονέων, τα δικά τους συναισθήματα απογοήτευσης προς τους γονείς, η αναμενόμενη ανωριμότητα των παιδιών και η φυσική απόσταση που ακολουθεί μεταξύ των ιδίων και του γονέα με τον οποίο δεν έχουν ουσιαστική επικοινωνία, κάνει την απουσία επικοινωνίας να φαίνεται – ακόμη κι όταν δεν είναι – ανυπέρβλητη. Λόγω αυτής της νοητής και συναισθηματικής δυσφορίας και των διλημμάτων που μπορεί να δυσκολεύεται να διαχειριστεί, το παιδί μπορεί να δηλώσει ότι προτιμά να αφήσει πίσω του το κεφάλαιο «γονέας που δεν συναντώ».

Παγιδευμένα στη μέση

Τα παιδιά παρατηρούνται να χρῆζουν τον εαυτό τους προστάτη, παρηγορητή ή κριτή, ενώ απορροφούνται σε μια διεγκυστίινδα όπου καλούνται να αποδείξουν την αφοσίωσή τους στον ένα ή τον άλλο γονιό. Παγιδευμένο ανάμεσα στις αλληλοκατηγορίες των γονέων του, είναι αναμενόμενο ένα παιδί να αισθάνεται περισσότερη συμπόνοια για το γονέα που φαίνεται να είναι πιο «ευάλωτος».

Δεν είναι τρόπαιο

Πρέπει να κατανοήσουν και οι δύο γονείς ότι στο χωρισμό τους δεν υπάρχει νικητής και χαμένος και ότι το παιδί τους σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί «τρόπαιο» που θα κερδίσουν στη μεταξύ τους διαμάχη.

Η ζωή με τον ένα γονιό

Η σχέση των παιδιών με το γονέα που τους φροντίζει είναι αναπόφευκτα πιο σταθερή, παρόλο που αυτό δεν σημαίνει αποφυγή των εντάσεων, καθώς δεν υπάρχει πλέον στο σπίτι ο δεύτερος γονιός που θα στηρίξει τον πρώτο στη λήψη και εφαρμογή αποφάσεων.

Η ζωή με τον ένα γονιό

Όσο τα παιδιά μπορούν να αποφεύγουν μία συνάντηση και με τους δύο γονείς ταυτόχρονα, μπορούν να παίξουν το παιχνίδι του «εσένα αγαπώ περισσότερο», προς το γονιό με τον οποίο μένουν. Η συνεργασία όμως μεταξύ των γονιών, όταν υπάρχει, καθιστά ένα τέτοιο ανώριμο παιχνίδι αχρείαστο και λιγότερο πιθανό.

Αναζήτηση συμμάχων

Οι γονείς θέλουν να έχουν συμμάχους όταν χωρίζουν, κι αυτό μπορεί να το επιδιώξουν κατηγορώντας τον/την πρώην σύντροφο στα παιδιά τους και σε τρίτα πρόσωπα. Στα πλαίσια αυτά, υποσυνείδητα δεν μπορούν να δεκτούν ότι τα παιδιά θα συνεχίσουν να αγαπούν και να επιζητούν τον γονιό που οι ίδιοι έχουν απορρίψει και που θεωρούν ότι ευθύνεται για τη διάλυση της σχέσης τους.

Τοξικό περιβάλλον

Πρέπει να αποφεύγουν και οι δύο γονείς να αναλώνονται στο ποιος φταίει για τη σχέση τους, καθώς αυτό τους τραυματίζει συναισθηματικά αλλά και τους κάνει πάρα πολύ τοξικούς προς το παιδί τους και άλλα άτομα γύρω τους. Δεν είναι υποχρεωμένο το παιδί τους να γίνεται κοινωτός των κατηγοριών που διατυπώνουν ο ένας για τον άλλο, γιατί χρειάζεται το παιδί να μπορεί να αγαπάει και τους δύο γονείς του αλλά και την εκτεταμένη του οικογένεια.

Τι θα κάνουν στο μέλλον

Οι γονείς επιρρίπτουν ευθύνες ο ένας στον άλλο για το χωρισμό τους και αδυνατούν να δεκτούν ότι μπορεί και οι ίδιοι να έφεραν ευθύνες, ένδειξη του πληγωμένου τους εγωισμού.

Και οι δύο οφείλουν να αναλογιστούν τις δικές τους ευθύνες για τη διάλυση του γάμου τους και να αντιληφθούν πώς θα κάνουν τις μελλοντικές συντροφικές σχέσεις τους να αντέξουν περισσότερο.

Ευθύνη των γονιών

Είναι κατανοητό να ανησυχεί ένα παιδί ότι σε ενδεχόμενη συνάντησή του με γονέα που δεν έχει δει για καιρό, η συνάντηση θα εξελιχθεί σε κατηγορίες του γονέα προς τον άλλο γονιό ή έλλειψη κατανόησης του γονιού προς το παιδί. Όσο πιο έντονος είναι ο γονέας στην προσέγγισή του/της, τόσο περισσότερο αισθάνεται το παιδί απειλή για την ομαλή διεξαγωγή μιας συνάντησής τους.

Ευθύνη των γονιών

Οι γονείς οφείλουν να απολογηθούν στο παιδί τους αν έκαναν πράγματα που το αναστάτωσαν και να προσπαθήσουν να επανορθώσουν, προσφέροντας χώρο για ειλικρινή διάλογο, όπου το παιδί θα μπορέσει να εκφράσει αυτά που το πόνεσαν και οι γονείς θα προσφέρουν εξηγήσεις. Πρέπει επίσης, αν θέλουν πραγματικά να έχουν ουσιαστική σχέση με το παιδί τους, να πάρουν την επιμόρφωση που θα τους βοηθήσει να γίνουν καλύτεροι γονείς.

Ευθύνη των γονιών

Οι γονείς θα πρέπει να δώσουν σαφή άδεια (χωρίς αντιφατικά μηνύματα τύπου «Ναι μεν, αλλά...») στο παιδί τους να αγαπά και τον άλλο γονιό για αυτά που του προσέφερε και μπορεί να του προσφέρει. Χρειάζεται να το βοηθήσουν να συγχωρέσει τις αδυναμίες του άλλου γονιού, να αποφεύγουν να ενθαρρύνουν το θυμό του παιδιού και να το ενθαρρύνουν ειλικρινά να δώσει στον άλλο γονιό την ευκαιρία να επανορθώσει, ακόμη και μέσα από επιβλεπόμενες συναντήσεις.

Δυσκολίες των ανδρών

Παρόλο που δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένο, οι διαφορές που συχνά εντοπίζονται στη ψυχοκοινωνική διαπαιδαγώγηση των δύο φύλων υποδεικνύουν ότι οι άνδρες, ως όντα που λειτουργούν με πιο φανερές αντιδράσεις παρά οι γυναίκες, πιθανό να παρουσιάσουν δυσκολίες να αποκρυπτογραφήσουν τα διπλά και κρυφά μηνύματα που τους στέλνουν οι γυναίκες (κόρες ή/και πρώην σύντροφοι). Η στάση αυτή αδικεί και αποσυντονίζει το ανδρικό φύλο ενώ το αφήνει εκτεθειμένο ως ανίκανο να αντιληφθεί τι ακριβώς ζητείται από αυτό.

Σχέσεις κοριτσιών με τον πατέρα τους

Ειδικά στην περίπτωση των κοριτσιών, είναι σημαντικό να μην απορρίψουν τον πατέρα τους από την ταυτότητά τους, καθώς είναι γνωστό ότι κορίτσια που στην παιδική και εφηβική ηλικία είχαν προβλήματα στη σχέση τους με τον πατέρα τους, ως ενήλικες μπορεί να υποπέσουν σε λάθη στην επιλογή συντρόφου ή δυσκολίες στη σχέση τους με το αντρικό φύλο γενικότερα και ειδικά με άντρες σε θέση εξουσίας (π.χ. εργοδότες) που μπορεί να τους θυμίζουν τον πατέρα τους.

Απουσία συνηγόρου

Στην απουσία ενός συνήγορου αποκλειστικά για τα συμφέροντα του παιδιού, αυτό μπορεί να ενημερωθεί από το δικηγόρο του γονέα που το φροντίζει για αντιπαραθέσεις που έλαβαν χώρα με τον άλλο γονιό για διευθέτηση διαφόρων ζητημάτων, κάτι που του δημιουργεί επιπλέον φόρτιση. Δεν αποκλείεται η φαντασία του παιδιού να «οργιάσει» όταν του παρουσιαστούν δεδομένα που το σοκάρουν, ακόμη κι αν δεν υπάρχει ουσιαστικός κίνδυνος για το ίδιο.

Συνήγορος του παιδιού

Τα παιδιά (ιδιαίτερα από 8 ετών και άνω που μπορούν να εμπλακούν περισσότερο σε συζητήσεις που τα αφορούν) χρειάζεται να έχουν το δικό τους συνήγορο, ένα ανεξάρτητο άτομο (ιδανικά ένα επαγγελματία) με το οποίο να μπορούν να μιλήσουν ανοικτά και που δεν εμπλέκεται συναισθηματικά με, και δεν εκπροσωπεί, τους γονείς τους αλλά αποκλειστικά τα ίδια.

Συνήγορος του παιδιού

Χρειάζεται να βοηθηθούν από αυτό τον επαγγελματία ώστε να: (α) κατανοήσουν ποια είναι τα δικά τους δικαιώματα και ευθύνες στη νομική αντιπαράθεση των γονέων τους, (β) βρουν τους τρόπους να θέτουν ερωτήματα, να χειρίζονται τα διλήμματά τους και να γίνονται πιο κατανοητά χωρίς να παρεξηγούνται, (γ) κατανοήσουν τη συμπεριφορά των γονέων τους και το ότι τις συμπεριφορές που βλέπουν από τον ένα γονέα θα μπορούσαν να τις έβλεπαν από τον άλλο γονέα αν ο άλλος γονέας ήταν αυτή/ός που στερείτο την επικοινωνία μαζί τους, (δ) να τους εξηγηθεί η συνήθης φόρμουλα διευθέτησης των ωρών επικοινωνίας με το γονέα που διεκδικεί να τα βλέπει (ειδικά σε περιπτώσεις εφήβων που έχουν διάφορες δραστηριότητες στο πρόγραμμά τους).

Παιδιά στην εφηβεία

Όλοι οι έφηβοι ζητούν από τους γονείς τους να τους αφουγκράζονται και να τους καταλαβαίνουν, να τους γνωρίζουν ουσιαστικά και γενικά να εξελίσσονται στις γονεϊκές τους δεξιότητες.

Παιδιά στην εφηβεία

Οι γονείς πρέπει να αντιληφθούν ότι τα έφηβα παιδιά είναι πιο ικανά (λόγω της γνωστικής τους ανάπτυξης) να αξιολογήσουν τους γονείς τους και άλλους ενήλικες γύρω τους (θετικά ή αρνητικά) και ότι αυτό είναι θεμιτό και αναμενόμενο. Αυτό γίνεται για να μπορεί ο έφηβος να κρίνει αν μια συμπεριφορά εξυπηρετεί τη ψυχική, γνωστική και σωματική του υγεία και ανάλογα να αυτοπροστατευτεί. Το έφηβο παιδί θα αξιολογήσει τους γύρω του ανάλογα με τα πρότυπα και κριτήρια που έχει βοηθηθεί να αποκτήσει μεγαλώνοντας.

Παιδιά στην εφηβεία

Ένα έφηβο παιδί, που ηλικιακά έχει περισσότερη ευαισθησία και έγνοια για τον αντίκτυπο της δημόσιας ζωής των γονέων του στη δική του δημόσια εικόνα, μπορεί να ενοχληθεί από τη δημοσιοποίηση προσωπικών του δεδομένων σε γνωστούς και φίλους ή από συχνές αναφορές φίλων για επαφές τους με τον γονέα που δεν συναντούν. Δεν αποκλείεται το παιδί να δηλώσει ότι αισθάνεται πιο άνετα με το γονέα που δεν το φέρνει σε δύσκολη θέση.

Παιδιά στην εφηβεία

Είναι σημαντικό να τεθούν ερωτήματα για προβληματισμό του έφηβου παιδιού, όπως το (α) για πόσο καιρό θέλει να προσπαθεί ο γονιός με τον οποίο δεν έχει επαφή να το πλησιάσει, είτε για να το γνωρίσει εκ νέου ή για να συνεχίσουν από εκεί που βρίσκονταν πριν τη επιδείνωση της σχέσης τους και (β) αν δοκιμάζει το γονέα με τη συμπεριφορά του, στέλνοντας διπλά μηνύματα («ναι μεν, αλλά...») που είναι χειριστικά και δεν βοηθούν να καταλάβει πραγματικά ο γονέας τι ζητά από αυτόν/αυτήν.

Παιδιά στην εφηβεία

Τα έφηβα παιδιά χρειάζεται να δώσουν στο γονέα με τον οποίο έχουν απομακρυνθεί την ευκαιρία να απολογηθεί και να επανορθώσει, χωρίς να αποτελεί η συνομιλία τους κάτι που θα πρέπει να αναφέρει στον άλλο γονέα, για να μην συνεχιστεί το πάρε-δώσε των θέσεων και αντιθέσεων. Άλλωστε, ένα παιδί δεν μπορεί να αναμένεται ότι θα αποθηκεύει στη μνήμη του και να μεταφέρει σε άλλους, ταυτόσημα και αντικειμενικά, ένα πλήθος πληροφοριών για θέματα (διαζύγιο, γονική μέριμνα, κλπ) που πρώτη φορά αντιμετωπίζει στη ζωή του.

Παιδιά στην εφηβεία

Πρέπει να προσπαθήσει να κατανοήσει και να αποδεχθεί ο αποξενωμένος γονέας ότι το παιδί, ειδικά στην εφηβεία, ως ξεχωριστή οντότητα από τους γονείς του έχει το δικαίωμα να έχει τις δικές του εντυπώσεις, απόψεις, συναισθήματα και επιθυμίες για τη σχέση τους ως γονέας-παιδί (όσο λανθασμένες κι αν τις θεωρεί ο αποξενωμένος γονέας) και ότι σε περίπτωση που επιτευχθεί επικοινωνία μεταξύ τους τυχόν επιμονή του γονέα για επίρριψη ευθυνών προς το παιδί ή τον άλλο γονιό θα έχει καταστροφικά αποτελέσματα.

Η άποψη του παιδιού

Παρά τη φαινομενική ωριμότητα του έφηβου παιδιού και τη θεωρούμενη ικανότητά του να κρίνει τι είναι σωστό για το ίδιο, παραμένει παιδί και άρα ευάλωτο στο να λάβει με συναισθηματισμό αποφάσεις για θέματα που το αφορούν χωρίς να έχει όλα τα δεδομένα μπροστά του. Ειδικά όταν αναμένεται από το παιδί να τοποθετηθεί για θέματα που αφορούν τη σχέση και επικοινωνία του με ένα από τους γονείς, ίσως να μην είναι τόσο ικανό, όσο φαίνεται, να αντιληφθεί και να αξιολογήσει τις λεπτομέρειες μιας σημαντικής επιλογής με βαθιές και μακροχρόνιες συνέπειες.

Υπάρχει βοήθεια

Στις πλείστες των περιπτώσεων, οι γονείς αλλά και τα παιδιά δεν έχουν αντίληψη και επίγνωση της μη-εποικοδομητικής συμπεριφοράς τους και δεν την αντιλαμβάνονται παρά μόνο όταν συνεργαστούν, με την ειλικρινή θέλησή τους, με κάποιον ειδικό. Υπάρχουν Ψυχολόγοι με εμπειρία στην οικογενειακή θεραπεία που μπορούν να τους βοηθήσουν (για ψυχο-επιμόρφωση, συναισθηματική αποφόρτιση και καθοδήγηση) καθώς και διάφορα σχετικά βιβλία σε βιβλιοπωλεία.

Καταληκτικά

Όσο παραμένει νομικά υπό την ευθύνη και των δύο του γονέων και όσο αυτοί δηλώνουν ότι επιθυμούν να παίξουν ενεργό ρόλο στη ζωή του παιδιού τους, τότε χρειάζεται να συνεργαστούν για να παίρνουν τις καλύτερες δυνατές αποφάσεις για αυτά που το αφορούν. Αυτό, άλλωστε, θα ήταν και η πιο υπεύθυνη και ώριμη στάση και από τους δύο.

